

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

A. Μετάφραση

Έτσι λοιπόν κάθε ειδικός αποφεύγει την υπερβολή και την έλλειψη, και επιζητεί το μέσον (μεσότητα) και αυτό επιλέγει, όχι δηλαδή το από καθαρά ποσοτική άποψη μέσον αλλά το μέσον σε σχέση με μας.

Αν λοιπόν κάθε επιστήμη εκπληρώνει σωστά το έργο της με αυτό τον τρόπο, έχοντας στραμμένο το βλέμμα της στο μέσο και κατευθύνοντας τα έργα της προς αυτό (γι' αυτό συνηθίζουν να λένε στο τέλος για τα τέλεια έργα ότι δεν είναι δυνατόν ούτε να προσθέσουμε ούτε να αφαιρέσουμε κάτι, γιατί η υπερβολή και η έλλειψη καταστρέφουν την τελειότητα, ενώ η μεσότητα τη διαφυλάσσει, και οι καλοί τεχνίτες εργάζονται, όπως λέμε, αποβλέποντας σε αυτή), και η αρετή είναι πιο ακριβής και καλύτερη από κάθε τέχνη, όπως ακριβώς και η φύση, και μπορεί να έχει ως στόχο της το μέσο.

Και εννοώ την ηθική (αρετή).

Γιατί αυτή σχετίζεται με τα πάθη και τις πράξεις, και σε αυτά υπάρχει η υπερβολή και η έλλειψη και το μέσον.

B. ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

B.1.

A. Η συγκεκριμένη έννοια καθορίζει τον τρόπο με τον οποίο γίνεται η ακριβής διαίρεση του όντος σε ίσα μέρη. Το κριτήριο είναι σαφές: η επιλογή του σημείου, που θα θεωρηθεί ως το μέσον του πράγματος, πρέπει να απέχει εξίσου από τα δύο άκρα. Μάλιστα αυτό δεν μπορεί να γίνεται μόνο κατ' εκτίμηση αυτού που κάνει τη διαίρεση, αλλά με κριτήρια αποδεκτά απ' όλους. Ο ίδιος ο φιλόσοφος ορίζει ότι το μέσο αυτό είναι ένα και το ίδιο για όλους, (ὁπερ ἔστιν ἓν καὶ τό αὐτό πᾶσιν).

Την εποχή του Αριστοτέλη δεν ήταν γνωστή η έννοια της αντικειμενικότητας, γι' αυτό και ο ίδιος δεν μπορεί να κατονομάσει τη θέση του με αυτό τον όρο. Ουσιαστικά μας μιλά για μια διαίρεση, που το αποτέλεσμα της είναι μοναδικό και ισχύει για όλους τους ανθρώπους. Δε μπορεί, λοιπόν, παρά να αναφέρεται σε κάτι αντικειμενικό, κάτι, που σύμφωνα με τη σύγχρονη επιστήμη, δεν επιδέχεται αμφισβήτηση και έχει καθολική ισχύ στην ανθρώπινη καθημερινότητα.

Παραδειγματικά, για να αποδείξουμε τη θέση του, μπορούμε να αναφέρουμε το εξής: αν το δέκα είναι πολύ (υπερβολή) και το δύο λίγο (έλλειψη), τότε το έξι είναι το μέσον (μεσότητα), γιατί υπερέχει και υπερέχει από το δέκα και από το δύο κατά τον ίδιο αριθμό μονάδων, (οἷον ... κατὰ το πρᾶγμα). Κάτι αντίστοιχο συμβαίνει κάθε φορά που αναζητά με μια μεσότητα, σε απόλυτους όρους, που δεν επιδέχεται καμιά αμφισβήτηση.

Βλέπουμε ότι ο όρος αντικειμενική μεσότητα, παρά το ότι ήταν άγνωστος στον Αριστοτέλη, καθορίζεται με θαυμαστό τρόπο. Είναι η μεσότητα που προκύπτει βάσει της απολυτότητας που προσδίδει στη μορφή της η αριθμητική αναλογία. Η μεσότητα με κριτήρια αριθμητικά, η οποία είναι ίδια για όλους και άρα έχει αντικειμενικό χαρακτήρα (ποσοτική μεσότητα).

B. Ήδη έχουμε αντιληφθεί ότι η αναζήτηση της μεσότητας είναι άριστη επιλογή για να ορίσουμε τη φύση ενός πράγματος. Όμως παρατηρούμε ότι αυτό το

μέσον μπορεί να μην είναι ίδιο για όλους, ούτε να υπόκειται υποχρεωτικά στα αντικειμενικά κριτήρια της αριθμητικής αναλογίας. Τότε χρησιμοποιούμε τον όρο *πρός ἡμᾶς*, δηλώνοντας το γεγονός ότι για τη κατάκτηση της μεσότητας θέτουμε ως μέτρο τον εαυτό μας. Αυτό σημαίνει πως η μεσότητα **δεν είναι ίδια για όλους, αλλά διαφοροποιείται, ανάλογα με τις ανάγκες ή τις ικανότητες του κάθε ανθρώπου**. Τα κριτήρια, λοιπόν, γίνονται υποκειμενικά, και αυτό που πλεονάζει ή ελλείπει αλλάζει κάθε φορά, ώστε να ανταποκρίνεται στο ζητούμενο αυτού που αναζητά τη μεσότητα. Αυτός είναι ο υποκειμενικός χαρακτήρας της ή υποκειμενικότητα και τη διακρίνει σε σχέση με όλους τους ανθρώπους. Το είδος αυτό μεσότητας ορίζεται με κριτήριο το υποκειμενικό της, (ποιοτική μεσότητα).

Ο φιλόσοφος, μ' αυτό τον τρόπο, αντιλαμβάνεται πως, στα περισσότερα πράγματα, ο άνθρωπος κάνει τις επιλογές του σύμφωνα με τα προσωπικά του μέτρα. Ακριβώς όμως επειδή οι μέθοδοι που χρησιμοποιεί μπορεί να διαφέρουν, ακόμη κι αν αναφέρονται στον ίδιο στόχο, πρέπει να γίνεται η αξιολόγηση τους και ν' ακολουθεί επιστημονική συναίνεση της πράξης. Δηλαδή, είναι θεμιτό και αναγκαίο να γνωρίζουμε τι πρέπει να γίνει και τι πρέπει να αποφεύγεται και το συμπέρασμά μας οφείλουμε να το ανάγουμε σε μια κοινή μεσότητα, αντικειμενική, που θα ισχύει για όλους.

Για να δώσει απαντήσεις χρησιμοποιεί και πάλι εμπειρικά παραδείγματα της καθημερινής ζωής, όπως αυτό για την ποσότητα του φαγητού που θα προστάξει ο προπονητής τον αθλητή του να καταναλώσει. Είδαμε, λοιπόν, ότι, με τη λογική της αριθμητικής αναλογίας, αν δέκα μνες φαγητού είναι πολλές και δυο λίγες, θα πρέπει να διατάξει έξι (οὐ γάρ εἰ τῷ δέκα μναῖ φαγεῖν πολύ δύο δε ὀλίγον, ὁ ἀλείπτης ἕξ μνᾶς προστάξει). Αυτό όμως μπορεί να μη συμβεί, γιατί η προσταγή του θα εξαρτηθεί από το σε ποιόν απευθύνεται. Αν κάποιος έχει αρχίσει πρόσφατα τη γυμναστική μπορεί αυτές οι έξι μνες να είναι πολλές. Αντίθετα, αν πρόκειται για έναν φτασμένο αθλητή, όπως το Μίλωνα από τον Κρότωνα, μπορεί να είναι λίγες, (ἔστι γάρ... τῶν γυμνασίων πολύ).

B. 2.

Μας ξενίζει το γεγονός ότι ο Αριστοτέλης μιλά συγκριτικά για τη σχέση της αρετής και της τέχνης, όμως αυτή η αρχική απορία μας λύνεται, αν εξετάσουμε τον τρόπο λειτουργίας και τις ιδιότητες αυτών των εννοιών. Και οι δύο μορφοποιούν κάποιο υλικό και έχουν ως επιδίωξη τη μεσότητα, η μεν Τέχνη ως προς τη μορφή του έργου της, ενώ η Αρετή ως προς τις ανθρώπινες επιλογές. Αποφεύγουν την υπερβολή και την έλλειψη και αποβλέπουν στο μέσο, που είναι και η άριστη επιλογή τους.

Όμως την ίδια στιγμή πρέπει να επισημάνουμε και μια ουσιαστική διαφορά, που αφορά στην ποιότητα του έργου τους. Η τέχνη, από τη μια, στοχεύει στη διάπλαση του υλικού χαρακτήρα του αντικειμένου της, ενώ η αρετή στην ίδια την προσωπικότητα του ανθρώπου. Επομένως, σε καμιά περίπτωση, δε θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε την τέχνη σημαντικότερη από την αρετή, γιατί η φύση τους είναι διαφορετική. Ποτέ τα υλικά όντα, όσο τέλεια κι αν είναι η μορφή τους, δε μπορούν να ξεπεράσουν τις ανθρώπινες αξίες, ακόμη κι αν αυτές δεν είναι τέλειες. Η τέχνη λοιπόν αναφέρεται στη

δημιουργία μορφών που προσομοιάζουν στα όντα, ενώ η αρετή στοιχειοθετεί την τελείωση του σημαντικότερου όντος, του ανθρώπου.

Επομένως, η αρετή είναι ανώτερη από κάθε τέχνη (ή δ' αρετή ακριβέστερα και ἀμείνων ἐστίν) γιατί:

- α. επιδιώκει την υπέρτατη ουσία της μεσότητας, γιατί αναφέρεται στις ανθρώπινες επιλογές
- β. απαιτούνται ακριβέστεροι και πολυπλοκότεροι υπολογισμοί για την αποφυγή ακροτήτων
- γ. η αρετή μορφοποιεί, όχι απλώς ένα υλικό, αλλά την ανθρώπινη προσωπικότητα.

Για τη σχέση τέχνης και φύσης θα ακολουθήσουμε παραγωγικό συλλογισμό λέγοντας ότι «η τέχνη μιμείται την φύσιν», δηλαδή κάθε καλλιτέχνης, όταν πρόκειται να φτιάξει ένα έργο τέχνης, φροντίζει αυτό να συνάδει με κάποιες γνώριμες σε μας φυσικές ιδιότητες. Αυτό συμβαίνει γιατί ένα έργο τέχνης αναγνωρίζεται ευκολότερα, όταν μπορεί κάποιος να το συγκρίνει με φυσικές δημιουργίες, οι οποίες εξ ορισμού αποτελούν τέλειες μορφές. Από τη γέννηση έως την ολοκλήρωσή τους αυτές δεν επιδέχονται καμιά μεταβολή στο σκοπό τους.

Ο τεχνίτης λοιπόν προσπαθεί, μέσα από την υποκειμενικότητα της θέσης του, να επιτύχει την τελειότητα. Στο έργο του όμως συναντά δυσκολίες, οι οποίες οφείλονται στο γεγονός πως, σε καμιά στιγμή της δραστηριότητά του, δεν πρέπει να ξεφύγει από το στόχο του: τη δημιουργία μιας τέλει μορφής. Στη σύγκριση των πράξεων του με τις φυσικές δυνάμεις βγαίνει κατώτερος, εξαιτίας ακριβώς του γεγονότος ότι πραγματώνει τους σκοπούς του (έργον) χωρίς απαραίτητα αυτοί να μας οδηγήσουν σε μια αντικειμενική μεσότητα, όπως συμβαίνει με τη φύση.

Επομένως, η φύση είναι ανώτερη από την τέχνη, γιατί:

- α. η φύση κυριαρχείται από την έννοια του σκοπού (τέλος), που είναι η ολοκλήρωση της μορφής των όντων, ενώ η τέχνη μιμείται την φύση
- β. κάθε φυσική ύπαρξη τείνει προς την ολοκλήρωσή της (τελείωσις), την τελειότερη μορφή της, ενώ τα έργα τέχνης μένουν αμετάβλητα.
- γ. τα έργα της φύσης εκφράζουν αμεσότερα την έννοια του σκοπού.

B.3

«Πριν απ' όλα... σε ηθικές και διανοητικές»

σελ. 152-153 σχολικού βιβλίου.

B. 4

αναλογία: δυσανάλογος, αναλογικός, λεκτικός, λεξιπενία, έπος

ληπτέον: λήψη, λαβή, λήμμα, συλλαβή, λαβίδα

αίρεται: αίρεση, αιρετός, διαιρέτης, αιρετικός

αγούσα: αγωγός, περιαγωγή, άξονας:, άμαξα, άγημα

προσθεῖναι : πρόσθεση, θετικός, θέμα, διάθεση, θήκη, επιθετικός

Γ. Εγώ αφενός, λοιπόν, όπως μπορούσα καλύτερα, έχω αποδώσει την κατηγορία, γνωρίζω αφετέρου ότι άλλοι από αυτούς που παρακολούθουν απορούν πώς επιτέλους μπόρεσα να ανακαλύψω με τόση ακρίβεια τις αδικίες αυτών, ενώ αυτός με εμπαίζει, επειδή ούτε το ελάχιστο μέρος δεν έχω αναφέρει από τα κακά που υπάρχουν σ' αυτούς. Εσείς, λοιπόν, αφού αναλογιστείτε και αυτά που έχουν ειπωθεί και αυτά που έχουν παραλειφθεί πολύ περισσότερο καταδικάστε αυτόν, αφού σκεφτείτε ότι είναι ένοχος για την έγγραφη καταγγελία, ενώ (ότι) είναι μεγάλη ευτυχία για την πόλη να απαλλαγείτε από τέτοιους πολίτες. Διαβάσε τους λοιπόν τους νόμους και τους όρκους και την έγγραφη καταγγελία.

Γ.1.α.

καταγελᾷ: καταγελῶεν

εἴρηκα: εἶπατε και εἶπετε

ἐξευρεῖν: ἐξευρίσκειν

καταψηφίσασθαι: καταψηφιοῦνται

παραλείμμενα: παραλέλειπται

Γ.1.β.

τούτων: ταύταις

ἁμαρτήματα: ἁμαρτήμασι(ν)

μᾶλλον: μάλα

μεγάλη: μεγίστας

πόλει: (ᾧ) πόλι

Γ.2.α.

τῶν ἀκρωμένων: επιθετική μετοχή, με υποκείμενο το άρθρο της, τῶν, ως (ονοματικός ετεροπτωτος προσδιορισμός) γενική διαιρετική στο οἱ ἄλλοι.

ἐξευρεῖν: τελικό απαρέμφατο ως αντικείμενο του ρ. ἐδυνήθην.

τούτων: (ονοματικός ετεροπτωτος προσδιορισμός) γενική υποκειμενική στο ἁμαρτήματα.

αὐτοῦ: αντικείμενο του ρ. καταψηφίσασθε (λόγω της πρόθεσης κατά-).

ἐνθυμηθέντες: επιρρηματική χρονική μετοχή, συνημμένη στο υποκείμενο του ρ. ὑμεῖς ως επιρρηματικός προσδιορισμός του χρόνου στο ρ. καταψηφίσασθε, που δηλώνει προτερόχρονο στο παρελθόν.

τοιούτων: ονοματικός ομοιόπτωτος επιθετικός προσδιορισμός στο πολιτών.

Γ.2.β.

ὅπως ... ἁμαρτήματα: δευτερεύουσα ονοματική πλάγια ερωτηματική πρόταση, μερικής άγνοιας. Εισάγεται με το αναφορικό επίρρημα ὅπως, εκφέρεται με οριστική (δηλώνεται το πραγματικό) και λειτουργεί ως αντικείμενο στο ρ. απορίας θανμάζουσιν.

ὅτι ... κακῶν: επιρρηματική αιτιολογική πρόταση. Εισάγεται με τον αιτιολογικό σύνδεσμο ὅτι (αντικειμενικής αιτιολογίας), εκφέρεται με οριστική (δηλώνεται το πραγματικό) και λειτουργεί ως επιρρηματικός προσδιορισμός της αιτίας στο ρ. καταγελαῖ.

**Επιμέλεια: Βλασταράκος Χρήστος, Δημόπουλος Ιωάννης,
Καραπέτρος Πέτρος –Φιλολογοί**

ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ

Τα διδαγμένο κείμενο ήταν μη αναμενόμενο, αφού ζητήθηκαν ακριβώς η ίδια μετάφραση και οι ίδιες ερμηνευτικές παρατηρήσεις (με άλλη διατύπωση) το 2001. Ήταν, ωστόσο, εύκολο.

Επίσης, δεν εμφάνιζε δυσκολίες το αδίδακτο κείμενο και οι παρατηρήσεις του. Επομένως, στο διαγώνισμα μπορούσε να ανταποκριθεί το σύνολο των υποψηφίων.